

**VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI**

NGUYỄN THỊ PHƯƠNG LAN

TÌM HIỂU *VĂN* TRÊN *TRI TÂN TẠP CHÍ*

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 62.22.34.01

LUẬN ÁN TIẾN SĨ NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học:

- 1. PGS. TS Lại Văn Hùng***
- 2. TS Phạm Thị Thu Hương***

HÀ NỘI - 2014

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả trong luận án là trung thực, được nghiên cứu từ thực tế và chưa từng được ai công bố trong bất kỳ công trình nào.

Tác giả

Nguyễn Thị Phương Lan

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng kính trọng, sự biết ơn chân thành và sâu sắc đến thầy cô giáo hướng dẫn khoa học: **PGS.TS Lại Văn Hùng** và **TS Phạm Thị Thu Hương** đã tận tình chỉ bảo, giúp đỡ tôi trong quá trình nghiên cứu và hoàn thiện luận án.

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo, các nhà nghiên cứu của Viện Văn học Việt Nam, Ban lãnh đạo, phòng đào tạo, các phòng ban chức năng của Học viện Khoa học xã hội - Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam đã giúp đỡ tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Tôi xin gửi lời cảm ơn tới Ban giám hiệu trường THPT Nguyễn Trãi - Ba Đình Hà Nội đã động viên, tạo điều kiện cho tôi tập trung nghiên cứu và hoàn thành luận án.

Trong quá trình thực hiện đề tài, tôi luôn nhận được sự giúp đỡ, động viên, khích lệ của bạn bè, đồng nghiệp, người thân trong gia đình. Tôi xin chân thành cảm ơn những tình cảm tốt đẹp đó.

Tác giả

Nguyễn Thị Phương Lan

MỤC LỤC

PHẦN MỞ ĐẦU.....	1
PHẦN NỘI DUNG.....	8
Chương 1. TỔNG QUAN VẤN ĐỀ NGHIÊN CỨU <i>VẤN TRÊN TRI TÂN TẠP CHÍ</i> ...	8
1.1. <i>Tri tân</i> trong những công trình nghiên cứu về báo, tạp chí nửa đầu thế kỷ XX.	8
1.2. Tạp chí <i>Tri tân</i> trong những công trình nghiên cứu về văn học.	14
1.3. Những công trình sưu tầm, giới thiệu về tạp chí <i>Tri tân</i>	18
1.3.1. Công trình nghiên cứu tổng quan về tạp chí <i>Tri tân</i>	18
1.3.2. Công trình nghiên cứu về các tác gia.....	19
1.3.3. Công trình nghiên cứu về các thể loại	21
1.3.4. Công trình số hóa văn bản <i>Tri tân</i>	22
Chương 2. <i>TRI TÂN TẠP CHÍ</i> TRONG SỰ HÌNH THÀNH VÀ PHÁT TRIỂN CỦA BÁO CHÍ VIỆT NAM NHỮNG NĂM 1940-1945.....	26
2.1. Đặc điểm của báo chí Việt Nam từ đầu thế kỷ XX đến 1941	26
2.1.1. Lịch trình của báo chí Việt Nam qua các giai đoạn hình thành và phát triển	26
2.1.2. Về sự xuất hiện của ba nhóm văn phái nổi bật.	35
2.2. Tiền đề cho sự ra đời của tạp chí <i>Tri tân</i>	39
2.2.1. Tiền đề về chính trị, xã hội và văn hóa, tư tưởng.....	39
2.2.2. Về đặc điểm của văn học những năm 1940-1945.....	46
2.3. Sự ra đời và diện mạo của tạp chí <i>Tri tân</i>	50
2.3.1. Sự ra đời của tạp chí <i>Tri tân</i>	50
2.3.2. Diện mạo của tạp chí <i>Tri tân</i>	53
2.3.3. Lí giải về sự sinh tồn, đình bản của <i>Tri tân tạp chí</i>	64
2.4. Kết luận chương 2	66
Chương 3. VĂN SÁNG TÁC TRÊN <i>TRI TÂN TẠP CHÍ</i>	67
3.1. Văn xuôi trên <i>Tri tân tạp chí</i>	67
3.1.1. Truyện và Ký.....	67
3.1.2. Tiểu thuyết lịch sử	81

3.2. Kịch trên <i>Tri tân tạp chí</i>	94
3.2.1. Quá trình kế thừa và tiếp biến của thể loại kịch ở Việt Nam.....	94
3.2.2. Diện mạo của thể kịch trên tạp chí <i>Tri tân</i>	97
3.2.3. Đặc điểm của kịch thơ viết về đề tài lịch sử	98
3.2.4. Vũ Như Tô, vở chính kịch đặc sắc	106
3.3. Văn vần trên <i>Tri tân tạp chí</i>	109
3.3.1. Diện mạo và đặc điểm của thơ trên <i>Tri tân tạp chí</i>	109
3.3.2. Những giới hạn của thơ trên <i>Tri tân tạp chí</i>	113
3.4. Kết luận chương 3	115
Chương 4. VĂN KHẢO CỨU PHÊ BÌNH VÀ SƯU TẦM DỊCH THUẬT TRÊN TRI TÂN TẠP CHÍ	116
4.1. Văn khảo cứu phê bình.....	116
4.1.1. Tình hình chung của văn khảo cứu phê bình những năm 1940.....	116
4.1.2. Diện mạo và đặc điểm của văn khảo cứu, phê bình trên <i>Tri tân</i>	121
4.2. Văn sưu tầm dịch thuật	139
4.2.1. Sưu tầm dịch thuật theo khuynh hướng “ôn cố”	140
4.2.2. Sưu tầm dịch thuật theo khuynh hướng “tri tân”	144
4.3. Kết luận chương 4	147
PHẦN KẾT LUẬN	148
1. <i>Tri tân tạp chí</i> trong hành trình về nguồn - “ôn cố”	148
2. <i>Tri tân tạp chí</i> trong hành trình mở mang, tiếp cận chân trời tri thức mới - “tri tân”	149
3. <i>Tri tân tạp chí</i> trong quá trình vận động của đời sống báo chí và văn học nửa đầu thế kỷ XX.....	149
4. Tìm hiểu <i>Văn</i> trên tạp chí <i>Tri tân</i> – triển vọng của hướng nghiên cứu văn học sử.....	150
CÁC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC ĐÃ CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI LUẬN ÁN	
TÀI LIỆU THAM KHẢO	
DANH MỤC BÁO CHÍ	

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Báo chí Việt Nam ra đời vào cuối thế kỷ XIX và thật sự phát triển vào khoảng giữa thế kỷ XX. Sự xuất hiện của báo và tạp chí không chỉ phản ánh thực trạng xã hội nước ta trong thời kỳ bị áp đặt, cưỡng chế bởi văn minh phương Tây mà còn là: “*Sự phản ánh của lịch sử văn hóa ngôn ngữ (chữ quốc ngữ), văn học, nghệ in...*” [79, 7]. Dưới ách cai trị của thực dân, dù bị kiểm soát chặt chẽ, song báo chí Việt Nam vẫn tìm được nguồn sống riêng và gắn chặt với đời sống văn hóa tư tưởng của dân tộc. Ngoài việc chuyển tải những nội dung thông tin về thời sự, chính trị, khoa học, giáo dục, báo chí còn thể hiện mục đích văn chương rõ rệt.

1.2. Một trong những yếu tố thúc đẩy quá trình hiện đại hóa văn học Việt Nam nửa đầu thế kỷ XX diễn ra khẩn trương, dồn dập, mau lẹ không thể không kể đến sự hình thành và xuất hiện của các nhóm phái văn học. Việc các tác giả tập trung quanh một tờ báo hoặc một nhà xuất bản có ý nghĩa quan trọng: Vừa định hướng người viết theo một tôn chỉ mục đích rõ ràng, vừa quy tụ các tác giả trong một khuynh hướng, trường phái và thúc đẩy phong trào sáng tác văn học thêm phong phú, đa dạng. Điều này cũng chứng tỏ, người cầm bút ngày càng có ý thức sâu sắc về vai trò, giá trị và sứ mệnh của mình.

1.3. *Tri tân* (1941-1946) là một tạp chí văn hóa lớn, có vai trò quan trọng trong đời sống báo chí và văn học Việt Nam những năm 40 của thế kỷ XX. So với nhiều tờ báo, tạp chí xuất hiện ở nửa đầu thế kỷ XX thì *Tri tân tạp chí* tuy chỉ tồn tại trong thời gian 5 năm (từ ngày 3/6/1941 đến ngày 16/7/1946) nhưng với 214 số ra đều đặn hàng tuần thì tự thân nó đã xác lập được vai trò vị trí của mình.

Là loại tạp chí chuyên về khảo cứu nhưng thực chất *Tri tân* lại mang đặc điểm của loại hình báo chí tổng hợp. Có thể tìm thấy trên tờ tuần báo này tri thức của nhiều ngành, nhiều lĩnh vực: Lịch sử, địa lý, văn hóa, chính trị, khoa học, kỹ thuật, tôn giáo, mỹ thuật, văn học... Riêng mảng văn học phải kể đến sự phong phú của nhiều thể loại: Tiểu thuyết, truyện ngắn, ký, thơ ca, kịch, nghiên cứu, phê bình, dịch thuật... Mỗi thể loại được *Tri tân* đón nhận và giới thiệu đều nhằm hướng tới chủ đích riêng của tờ báo với mệnh đề thống lĩnh: *Ôn cố tri tân* (ôn cũ, biết mới). Thực tế, các tác phẩm được *Tri tân* lựa chọn đăng tải lại chủ yếu nghiêng về khuynh hướng *ôn cố*. Đồng thời, những đóng góp của *Tri tân tạp chí* đối với nền văn học hiện đại Việt Nam tập trung chính ở các sáng tác văn học, các bài nghiên cứu, phê bình, sưu tầm, hiệu đính, dịch thuật theo khuynh hướng *phục cổ*. Đó cũng chính là đặc điểm riêng biệt làm nên diện

mạo độc đáo của *Tri tân* trước sự nở rộ của báo chí Việt Nam nửa đầu thế kỷ XX, nhất là những năm 40. Đề tài của luận án đi vào *Tìm hiểu văn trên Tri tân tạp chí*, thiết nghĩ là một hướng nghiên cứu khả thi, đặt ra nhiều vấn đề gợi mở và có ý nghĩa khoa học.

1.4. Trong sự phát triển phong phú, đa sắc của đời sống báo chí nửa đầu thế kỷ XX, *Tri tân* là một trong số những tạp chí điển hình và có sắc thái riêng. Là một tạp chí văn hóa, sinh tồn trong thời điểm lịch sử gay gắt, bối cảnh chính trị phức tạp, đời sống văn hóa đầy thử thách nhưng *Tri tân* vẫn được coi là một tạp chí “*chất lượng*” và “*trí tuệ*”. Bởi chỉ mục đích mà *Tri tân* hướng tới là: “*Ôn cũ biết mới. Nhằm cái đích ấy, Tri tân riêng đi vào con đường văn hóa với cặp kính khảo cứu*”. Đồng thời với mục đích “*ôn cố*”, tạp chí cũng chủ trương “*tri tân*” mở mang tầm nhìn, “*ngó rộng chân trời tri thức, mạnh bạo tiến bước trên đường chân lý*” (Lời Phi lộ).

Là loại tạp chí mang tính “bách khoa thư” (giống như kiểu tạp chí *Nam phong*), *Tri tân* đã tạo nên những ưu thế đặc biệt của loại hình báo chí tổng hợp. Tìm trên tờ tuần báo này, có thể thấy đủ các thể loại từ báo chí chuyên biệt (thời sự chính trị, khoa học kỹ thuật, thông tin văn hoá xã hội, quảng cáo...) đến văn học nghệ thuật (thơ ca, truyện ngắn, tiểu thuyết, ký, kịch...) rồi đến các lĩnh vực khác như lịch sử, địa lý, kinh tế, dân tộc học, tôn giáo... Trong đó, đáng chú ý nhất là mảng văn học được tạp chí dành một số lượng trang báo đáng kể để in ấn, giới thiệu đều đặn, cần mẫn trong suốt 5 năm tồn tại.

Qua việc khảo sát 214 số tạp chí với gần 5000 trang báo và hơn 1400 văn bản văn học, kết quả mà chúng tôi thống kê bước đầu là: Có 388 bài khảo cứu về các lĩnh vực lịch sử, văn hóa, địa lý, tôn giáo, xã hội; 427 bài nghiên cứu, phê bình văn học, 39 bài khảo cứu văn học dài kỳ (trong đó có những bài dài gần 100 số tạp chí); 167 bài sưu tầm, dịch thuật văn học có giá trị. Đặc biệt tạp chí *Tri tân* còn đón nhận và đăng tải gần 500 sáng tác văn học mới với những thể loại làm nên đặc trưng chỉ có ở *Tri tân*: *Ký khảo cứu, tiểu thuyết lịch sử, kịch thơ lịch sử...*

Một số lượng văn chương đáng kể và có sắc thái riêng biệt như vậy thiết nghĩ cần được nhìn nhận và đánh giá đích đáng để không những khẳng định vai trò, vị trí của tờ tạp chí này trong đời sống báo chí và văn học nửa đầu thế kỷ XX mà còn góp phần nhìn nhận đầy đủ hơn quá trình vận động của nền văn chương hiện đại trong tiến trình văn học dân tộc.

Vì vậy, khi nghiên cứu văn học hiện đại Việt Nam không thể không xác định vai trò của báo chí như “*một động lực văn học*”, bởi: “*Từ Tri tân cũng có thể hình dung được vai trò của báo chí đối với văn học đầu thế kỷ*” [158, 9].

1.5. Tìm hiểu bộ phận văn học trên báo chí nửa đầu thế kỷ XX là vấn đề thực sự cần thiết và có ý nghĩa đối với việc nghiên cứu văn học sử bởi nó mở ra nhiều hướng tiếp cận trong quá trình khôi phục, nhìn nhận và đánh giá lại một cách nghiêm túc những giá trị văn hóa, văn học quá khứ. Đề tài luận án đi vào khái quát một cách có hệ thống về diện mạo và chỉ ra những đặc điểm cơ bản của các thể văn trên *Tri tân tạp chí*. Nói cách khác, luận án đi vào tìm hiểu quá trình hình thành, sự vận động của các thể loại văn học những năm 40 của thế kỷ XX được *Tri tân* đón nhận và giới thiệu có đóng góp như thế nào đối với nền văn học hiện đại Việt Nam.

Luận án luôn đặt đối tượng nghiên cứu trong sự so sánh, đối chiếu với các báo, tạp chí xuất hiện trước và cùng thời với *Tri tân* để lí giải về sự vận động của các thể loại văn học Việt Nam. Từ đó xác định vai trò tiên phong của báo chí trong quá trình hiện đại hóa nền văn học dân tộc, đồng thời mở ra một hướng tiếp cận có nhiều triển vọng: Nghiên cứu văn học hiện đại Việt Nam trong môi trường báo chí. Đó cũng là yêu cầu thực tiễn và cấp thiết mà chuyên ngành nghiên cứu văn học sử đặt ra.

2. Đối tượng, mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Đối tượng nghiên cứu

- Luận án chọn toàn bộ văn bản *Tri tân* làm đối tượng nghiên cứu chính: Gồm 214 số tạp chí, trong đó khảo sát thống kê chi tiết phần văn trên tạp chí *Tri tân*.

- Đồng thời, luận án lựa chọn một số báo và tạp chí xuất hiện trước và cùng thời với *Tri tân* để có điều kiện so sánh đối chiếu như:

+ Trước *Tri tân*: *Đông Dương tạp chí*, *Nam phong tạp chí*, *An Nam tạp chí*, *Phong hóa*, *Ngày nay*...

+ Cùng thời với *Tri tân*: *Tiểu thuyết thứ Bảy*, *Tiểu thuyết thứ Năm*, tạp chí *Tao đàn*, *Thanh nghị*, *Hàn Thuyên*...

Luận án sẽ khảo sát phần *Văn* in trên *Tri tân tạp chí* qua các phương diện sau:

- Phần 1: Văn sáng tác gồm:

+ Văn xuôi với các thể loại chính: Truyện ngắn, ký, tiểu thuyết

+ Văn vần: Chủ yếu là thơ

+ Kịch: Chủ yếu là kịch thơ

Trong khi nghiên cứu về các thể loại văn học đó, luận án tập trung và nhấn mạnh vào các thể tài làm nên giá trị của *Tri tân* như tiểu thuyết lịch sử, kịch lịch sử, ký khảo cứu...

- Phần 2: Văn khảo cứu, phê bình và sưu tầm dịch thuật.

+ Văn khảo cứu: Luận án đặc biệt quan tâm đến các bài khảo cứu về văn hóa, văn học, lịch sử dài kỳ, có giá trị của các cây bút khảo luận danh tiếng như Nguyễn

Văn Tố, Hoa Bằng, Nguyễn Tường Phượng, Đào Duy Anh, Trần Văn Giáp, Nguyễn Triệu, Lê Văn Phúc...

+ Văn phê bình: Người viết sẽ nhấn mạnh vào vai trò vị trí các bài phê bình tác phẩm mới của các cây bút tiêu biểu: Lê Thanh, Kiều Thanh Quế, Hoàng Thiều Sơn, Phạm Mạnh Phan...

+ Văn sưu tầm dịch thuật: Chúng tôi tập trung vào phần *sao lục*, *trích dịch*, *hiệu đính* các tác phẩm văn học cổ.

2.2. Mục đích nghiên cứu:

Luận án đi vào khái quát một cách hệ thống về diện mạo của bộ phận văn học trên *Tri tân tạp chí*. Từ đó, tìm hiểu đặc điểm về nội dung và hình thức của các thể loại *Văn* trên *Tri tân*.

Đồng thời, xác định vai trò, vị trí, sự đóng góp cũng như mặt hạn chế của *Văn* trên *Tri tân* và lí giải sự hình thành, suy vong của các thể loại văn học Việt Nam những năm 40 của thế kỷ XX.

Luận án khẳng định mối quan hệ mật thiết giữa báo chí và văn học trong quá trình hiện đại hóa văn học và vai trò của tạp chí *Tri tân* đối với đời sống báo chí, văn chương, học thuật nửa đầu thế kỷ XX cũng như nội lực của nền văn học dân tộc.

2.3. Nhiệm vụ nghiên cứu:

Để hoàn thành mục đích nghiên cứu, luận án sẽ tiến hành giải quyết các nhiệm vụ cơ bản sau:

Khảo sát, thống kê một cách chi tiết cụ thể về mảng văn qua hơn 5000 trang văn bản *Tri tân*.

Trên kết quả khảo sát, luận án sẽ phân tích lí giải nguyên nhân xuất hiện, quá trình hình thành, hưng thịnh và suy vong của các thể *Văn* trên *Tri tân*. Từ đó, khái quát sự vận động của các thể văn trên *Tri tân* trong sự so sánh đối chiếu với văn trên các báo, tạp chí trước và cùng thời với *Tri tân*.

Định vị vai trò của mảng *Văn trên Tri tân* nói riêng và tạp chí *Tri tân* trong đời sống báo chí và văn học Việt Nam nửa đầu thế kỷ XX.

3. Giới thuyết khái niệm Văn

Trong quá trình tiếp cận *Tri tân*, chúng tôi nhận thấy: Đặc điểm riêng của tờ tạp chí này là chất khảo luận văn học nổi lên như một điểm nhấn làm cho khuôn diện của tạp chí *Tri tân* không lẫn, không nhòa vào bất cứ một khuôn diện nào khác. Là một tạp chí văn hóa, *Tri tân* là địa hạt thuận lợi cho các nhà văn, nhà nghiên cứu thể nghiệm. Tạp chí dành sự ưu ái cho các bài khảo cứu về văn hóa, văn học, lịch sử dài kỳ; các bài

nghiên cứu, nhất là các bài phê bình tác phẩm mới; tiểu thuyết lịch sử; các bài ký khảo cứu và các vở kịch lịch sử...

Khi sử dụng khái niệm *Văn* (mà không phải là *văn học* hay *văn chương*), chúng tôi đã cân nhắc tìm hiểu công phu về vấn đề này để lựa chọn và đưa ra quyết định cuối cùng. Trước hết, *Văn* là một phạm trù rộng, một khái niệm đa nghĩa, đa sắc thái. Theo *Hán ngữ đại từ điển*, *Văn* có 27 nghĩa, trong đó quá nửa nét nghĩa tồn tại trên cả hai bình diện: Tác phẩm văn học và quan niệm văn chương. Như vậy, nội hàm khái niệm *Văn* mở rộng từ văn lý thuyết mang tính lý luận (văn nghiên cứu, dịch thuật) đến văn sáng tác (các thể loại văn học); từ khái niệm văn bản văn học (với tư cách là một ngành khoa học ngữ văn chuyên nghiên cứu tác phẩm văn học) đến văn chương (Nghĩa rộng là tác phẩm văn nói chung, bao gồm cả triết học, chính trị, lịch sử, quân sự, văn học..., nghĩa hẹp hơn là tác phẩm văn học, nghệ thuật ngôn từ, thường chỉ tác phẩm thơ). Do đó, luận án không sử dụng khái niệm *văn chương* hay *văn học* để thay thế bởi cái lỗi của các thuật ngữ này đều nằm trong và bị bao ở khái niệm rộng hơn, bao trùm hơn là *Văn*. Hơn nữa, một dấu hiệu đặc thù của nền văn học trung đại Việt Nam là tình trạng văn – sử bất phân, với tinh thần “phục cổ”, *Tri tân* đã thực hiện sứ mệnh khai quật những di sản văn hóa, văn học cổ, cho nên biên độ của khái niệm *Văn* sẽ được mở rộng hơn, phù hợp hơn với đối tượng, phạm vi, mục đích nghiên cứu của luận án.

Đề tài dựa trên cơ sở lý thuyết về phương thức sáng tác và thể loại văn học làm căn cứ để phân loại, phân tích, nhận định, đánh giá những ưu thế và hạn chế của mảng *Văn* trên *Tri tân*. Do vậy, khái niệm *Văn* được chúng tôi sử dụng trong luận án có ý nghĩa bao quát toàn bộ những vấn đề thuộc về văn nghiên cứu phê bình, sưu tầm dịch thuật, văn sáng tác, văn khảo cứu về các đề tài lịch sử, văn hoá, tôn giáo, địa lý, dân tộc, triết học... Đồng thời khái niệm này có ý nghĩa khu biệt với khái niệm văn báo chí. Nghĩa là những bài mang tính thời sự chính trị (trong mục *Thời đàm*, *Tin văn hàng tuần*) hay những trang mục quảng cáo trên tạp chí không thuộc phần khảo sát của luận án.

Như vậy, luận án sẽ khảo sát trực tiếp mảng văn chương sáng tác trên *Tri tân* (trong mục *Tùy hứng*, *truyện ngắn*, *du ký*, *kịch*, *tiểu thuyết*); văn khảo cứu phê bình, sưu tầm dịch thuật (trong chuyên mục *Sử liệu sống*, *chuyện thơ*, *giai thoại văn học*, *phê bình tác phẩm mới*, *dịch thơ Ta*, *dịch thơ Tây*...). Tuy nhiên, trong khi phân loại và nghiên cứu để khái quát đặc điểm của các thể văn trên *Tri tân*, chúng tôi cũng dựa theo tiêu chí nguồn gốc, đề tài, thể loại.